

ՀԱՐԱՐԱԹԵՐԹ

ՔԱՂԱՐԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՄՆՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵԱԿԱՆ

ՅՈՒՆԻՍ 19 ՅՈՒՆԻՍ

ՔԱՂԱՐԱԿԱՆ

Վաղղիականնոր պաշտօնէութիւնն
նր կերեւի որ Վարդի մէջ մեծ վրաստանութիւն ցատաւաւ եւ, եւ առժամանակեայ պաշտօնէութիւն մը կը համարուի, որոյ նպատակն է միայն հրաժարեալ պաշտօնէից տեղը լցնել, մինչեւ որ (Քրէնդիւր ժողովը դարձեալ նստի)։ Վայց այն ատեն կը վախճուի որ տաղնապը չորոգի եւ առաւել ծանրագոյն կերպարանք մը չառնու։ Վաղղիականնոր պաշտօնէից տեղը մէկը դո՛ւ է ըրեր, մինչդեռ Վ. Ուոլէի ծերակուտին նախագահ անուանելով՝ կառավարութիւնն առանց փաստաբանի կը մընայ (Քրէնդիւր ժողովին մէջ, քանզի կը կարծուի որ նոր պաշտօնէից եւ ոչ մէկը կարող է ընդդիմադիր մասին յորձանկու մնենք որ մ'անգամ փանել է)։ Վայց այն նկատման եւ թէ ժողովին մէջ կայսեր կուսակից եղող մեծագոյն մասին ընտրութիւններէն ետեւ ցըրուեցուն պատճառաւ, (Քրէնդիւր ժողովին լուծումն ու նոր ընտրութեանց ձեռնարկութիւնն անհաւանական չի թուիր, թէպէտ Վարդիէն առնուած հեռագիր մ'այս լուրը սուտ կը հանէ)։ Չորովին լուծման կարծեաց նպատաւոր կողմը կը պնդեն թէ երեւոյթական կամ մ'այսպէս զգուշացուող պատճառաւ ազատական պաշտօնէութիւն մ'անկարելի է, եւ վերջապէս հարկ պիտի ըլլայ ժողովը լուծելով նոր ընտրութեանց ձեռնարկել։ Վսկ լուծման հակառակ կուսակցութիւնը կը հաստատեն թէ արդէն մեծագոյն մասը պահպանողական է, եւ կրնայ ըլլալ որ նոր ընտրութիւններով ազատական ըլլայ։ Թէ քանի մ'ամառ մէջ՝ երկիրն երկու անգամ ընտրական յուզմանց ենթարկելն իմաստութիւն չէ։ Թէ ոչ ոք կրնայ գիտնալ նոր ընտրութեանց արդաւարքը, եւ թէ քաղաքագիտութիւն չէ երեւոյթականութեան մեծագոյն մասին հաւատարմութիւնը գիտնալով՝ զայն չկործնէ առաջ լուծել։ Որ եւ է պարզապէս մէջ կայսեր բոլորութիւն ամպեր կը գումարին, եւ (Քրէնդիւր ժողովին յառաջիկայ նկատեալ խիստ փոթորկալից կը գուշակուի, եւ թէ կայսրը տակաւին ծանր ծանր դիւմենք ալ չունէ)։

(Քրէնդիւր ժողովին դադարումը մինչեւ հոկտ. պիտի տեսէ, բայց դադարումը թէպէտ իրաւացի պատճառներ ալ ունէր՝ Վարդի մէջ մեծ դժգոհութեան պատճառ եղաւ։) Վեժագոյն մասէն 27 երեսփոխաններ կայսեր աղերսագիրք մը մատուցին խնդրելով որ ժողովը նորէն չուստով բացուի։ Վայսրն ասոնց խառնովանք է թէ Վ. Շ. Նայտրի խորհրդովը դոցեր

էր ժողովը, բայց յետոյ Վ. Շ. Նայտրի ալ իր սխալը խոստովանելէ։ Երեսփոխանները տեղեկութիւն տուին նաեւ կայսեր՝ հասարակաց կարծեաց փիճակին վրայ։ Վայսրը պատասխանեց թէ այս բաներուն ամենքը պիտի ընեն եւ նոր պաշտօնէից պիտի ներկայացնեն։

Վաղղիական կայսեր վերջին որոշումները Վէն-Վրուի պալատն եղած պաշտօնէից խորհրդով մը մէջ տրուեցին, ուր առանձին-խորհրդով անդամներն ալ ներկայ էին։ Վ. Ուոլէ քանի մը խօսքով ընդհանուր փիճակը ներկայացրելէ ետեւ՝ խնդրել է կայսրէն որ (Քրէնդիւր ժողովին ուղղակի պատգամախօսութեան ներքեւ իր ըստարագրութիւնը գնէ)։ Հետոյ Վէր-սինիի դուքսը խօսքի սկսելով, իր առկայսն ունեցած անձնութեան եւ Վաղղիական ընդհանուր շահագնական մամբ տարբեր կարծիք յայտնել եւ ազատական միջոցներն առայժմ յարմար չէ դատել։ Ուրիշ քանի մը դիւմողութիւններէ ետեւ կայսրը պատգամախօսութիւնն ստորագրել է, որ կը ծանուցանէր թէ հետեւեալ կէտերը ձեռնարկուտին խորհրդածութեանց պիտի ներկայացուին։

1. (Քրէնդիւր ժողովին իրաւունք տրուի իր կանոնադրութիւնն ընելու եւ դիւմենք ընտրելու։

2. (Քրէնդիւր ժողովին փոփոխութիւններ ներկայացնելու եւ ընտրելու եղանակը պարզուի։

3. Վաղղիականնոր առեւտրական գաշնադրութեանց մէջ գրուած սակագիններու փոփոխութիւնները կառավարութեան կողմանէ (Քրէնդիւր ժողովին հաւանութեան ներկայութիւն։

4. Ելուածից հաշուեցոյցը գլուխ առ գլուխ բուէի գրուի, որպէս զի (Քրէնդիւր ժողովին համարաւորութեան աւելի կատարեալ ըլլայ)։

5. Երեսփոխաններ եւ միանգամայն հասարակային պաշտօնատար ըլլալու եւ մասնաւոր նախարարութեան պաշտօն փորելու մասին ներկայ արդեւքը վերցուի։

6. Երեսփոխանաց հարցման իրաւունքն ընդարձակի։

Վաղղիական լրագիրներն ու եւրոպական լրագրաց շատերն այս ծանուցեալ սահմանադրական փոփոխութեանց վրայ կը փնտրանեն։ Վաշմանագրական կուսակցութեան բերանն եղող լրագիրները կայսեր պատգամախօսութեան մէջ հասարակաց կարծեաց պահանջած բոլոր բարեկարգութեանց սերմերը պարունակեալ կը ներկայեն, բայց միանգամայն խորհրդակուտան (Քրէնդիւր ժողովը որ խոհեմ եւ ազգու ընթացքով գտնոնք արդիւնաւորէ։) Նեղիական Վայսը լրագիրն ալ խնդիրն այս նկատմամբ առնելով կրնայ թէ Վաղղիականնոր խորհրդարանի միջոցաւ կառավարութեան ամենէն մեծ արդիւնքն այն եղած է մինչեւ հիմա՝ որ երեսփոխանաց մէջ մասը եւ ընկերութեան ալ մէկ մեծ մասը թիճ չաւտ տրտմանքով փնտրել մէջ

դանուեր են վերահայտնութեան հետ թիճ միապետութիւնը եւ թէ՛ հանրապետութիւնն իր անհայտ թշնամիներն ունեցած է, որը անոր կարծանմանը ջանացեր են։ Վ. Վէրսինիի պէս կայսերականը միշտ յայտնապէս եւ անխտրելի ճշմարտութեամբ մը կըսեն թէ կայսրն իր թշնամեաց դէմ պէտք է որ միշտ իշխանութիւնն իր ձեռաց մէջ պահէ։ Վիւրին է գուշակել ուրեմն որ (Քրէնդիւր ժողովը) միտումներն այս նկատմամբ խստիւ պիտի ընտելան, եւ կայսրն ալ որ տրամադիր է եւս քան զեւս զիջումներ ընելու քանի որ ազատական շարժումն իր վերահայտնութեան սպառնալուծութեան սահմաններուն մէջ կը մնայ, փախճանն ինչ որ ալ ըլլայ՝ իշխանութեան հզոր բազմաւոր պիտի միջամտէ, երբ որ յայտնի ըլլայ թէ գիմադրութիւնը դաւադրութեան ամենափոքր աստիճանի մը կը մոտենայ։

Ելուածային բողոքական եկեղեցւոյ կալուածոց բարձման օրինաց վրայ Վնդիւր լրագրուն խորհրդարանը պաշտօնէից հետ համաձայնութիւն մը հաստատեց եւ երկու խորհրդարաններուն մէջ վեճի պատճառ չմնաց։ (Քրէնդիւր ժողովին վաւերացումն ալ ստանալով գործադրելու եղաւ։) Որ մնայ աւելի մեծ եւ դժուարին խնդիր մ'ալ, որոյ լուծումն այսուհետեւ իր լանտացոց գանգատի տեղի չի ոգուր, այն է հողային կալուածոց խնդիրը։ Հայտնի է որ անգղիացիք Ելուածային տիրած ժամանակին հողերն իրենց մէջ բաժնեցին, աշխարհակալութեան այս անարդար գրուած փախճան մը տալ պէտք է։ Ելուածատերերը դաւադար սեփականութեան իրաւունք ստացած ըլլալով, հարկ կը ըլլայ լուծման արդար եղանակ մը գտնել, որով թէ՛ անոնք գո՛հ ըլլան եւ թէ՛ իրենտացիները։ Վնդիւր խորհրդարանը հիմա իր ուղղութիւնն այս խնդրոյս վրայ պիտի դարձնէ։

Ելուածից կարմիր տետրակին մէջ հաճկատանի վերաբերեալ գրութիւնները՝ հաւանաբար հետ յարաբերութեանց դադրելուն վրայ միայն կը խօսին։ Վ. Վայսթ կը մտքէ այն գրութիւնը, որ՝ կրնէ՝ արեւելեան գործոց մէջ կը տեսնուի, եւ որով տեսնութիւններն ուղղակի Վ. Վրան խորհրդարանէն կը շահան, որպէս զի անոր զգացումներն ու անկախութիւնը չիլիաւորեն։ Ելուածից կառավարութիւնը 1867 յունուարին ծրագիր մ'առաջարկեալ էր, որ եւ թէ ընդունուէր, տեղութիւնները «մեղմիկ ստիւգում» մը պիտի գործադրէին։ Վ. Վրան վրայ, բայց այս ստիւգումն փոխարէն հաճկատանի մէջ յիշատի փոխան փորձերուն առաջին անուամբ կը լրջար։ Վ. Վայսթի այս խօսքերը պարզ ընդհի թարգմանելով՝ բաղ կու գէ թէ՛

Ելուած 1867 ին տեղութեանց առաջարկել է որ Վ. Վուոք մեղմիկ ըստիւն ժամանակիս պիտոյից յարմար բարեկարգութիւններ դործադրելու, որպէս զի ապագային մէջ յիշատիւնութեանց պատճառ չմնայ։ Վայց Վ. Վայսթ այս շարժու արտաքին գործոց պաշտօնէութեան հաշուեցոյցը խորհրդարանի յանձնաժողովն ներկայացնելուն առթիւ յայտարարութիւն ըրաւ թէ Ելուած ալ 1867 Վնդիւր միկ ստիւգումն գրութիւնն իրաց թողուցած է. եւ թէպէտ Վ. Վրան խորհրդներ պիտի տայ իր քրիստոնեայ հպատակաց հետ քաղցրութեամբ վարուելու, այլ իր խորհրդները գործադրելու համար Վ. Վուոք չպիտի ստիւգէ։

Ինչի եպիսկոպոսին դատաստանը եղեւնադատ ատենին առջեւ տեսնուելով, երգուեալ դատաւորները յանցաւորութեան վեճու տուին միաձայն, եւ եպիսկոպոսն իրեւ հասարակաց խաղաղութեան խաղիչ 14 օր բանտարկութեան դատաւարտուեցաւ։

Դատաստանը տեսնուած ժամանակ Վայր եկեղեցւոյն եւ ուրիշ եկեղեցեաց մէջ աղօթքներ կարդացուեցան ի նպատակ եպիսկոպոսին։

Վայսրը եպիսկոպոսին ներում չընտրեց, բայց եպիսկոպոսը չընդունեց։

Վայսի լուրերը նոր դաւադրութեանց լուրեր կը բերին։ Վրանի մը լրագիրներ կը ծանուցանեն թէ սպանիական գահուն թեկնածու Տոն-Վարըս Վալարայի դաւադրութեան է, ուր ինչպէս նաեւ ուրիշ տեղեր անոր կուսակիցներն ապստամբութեան փորձեր ըրին, զորս կառավարութեան զորքերը դեռ զսպելու կաշխատին։ Վատրիսի եւ ուրիշ քաղաքաց մէջ բանտարկութիւնները կ'ընտրուեցան, եւ կրուի թէ Վէրսինի եւ Վալարայի մարաշախտներուն կենաց դէժմ ալ դաւադրութիւն մը գտնուել է։ Վուոքայի ապստամբութիւնը դեռ վերջացած չէ, եւ կը զոյն ընդհանուր կառավարիչը վերջնական յարձակում մը կը պատրաստէ եղեր ապստամբաց վրայ։ Վրացեալ Վահագնաց կառավարութիւնը Վիւ-Վորքէն իր զաւթիական մասնաժողովի մը ձեռքը Վուոքայի ապստամբաց օգնութիւն զրկելու արդիւնք, եւ այս պարագային մէջ հզօրացան օգնեց Վայսիոյ ներկայ կառավարութեան։ Վրիլի եւ Վէրուի հասարակապետութեանց հետ ունեցած վեճն ալ կարգի գնելու համար Վրացեալ Վահագնաց միջնորդութեամբ զինադադար մը հաստատուեցաւ, թէ եւ թշնամութիւններն արդէն չատոց դադարած էին, եւ յուսով է որ քիչ ատենէն պաշտօնական յարաբերութիւնները կը վերահաստատուին։

